

Målnummer:	T 4448-17	Avdelning:	1
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2018-07-12		
Rubrik:	Den s.k. medansvarsperiod som inträder när ett aktiebolags styrelse inte vidtar de åtgärder som sägs i 25 kap. 13-17 §§ aktiebolagslagen avslutas när bolaget försätts i konkurs.		
Lagrum:	<ul style="list-style-type: none">• 25 kap. 13 §, 14 §, 15 §, 16 §, 17 §, 18 §, 20 § aktiebolagslagen (2005:551)• 3 kap. 9 § konkurslagen (1987:672)		
Rättsfall:	NJA 2012 s. 858		

REFERAT

Attunda tingsrätt

EBN i Göteborg Aktiebolag väckte talan mot A.G. vid Attunda tingsrätt och yrkade att han skulle förpliktas att utge 134 800 kr jämte ränta till bolaget. Beloppet utgjorde ersättning för rättegångskostnad som ESHO Sales AB i konkurs i en dom hade ålagts att betala till EBN och EBN:s talan grundades på att A.G. i egenskap av styrelseledamot i ESHO hade ådragit sig personligt ansvar för bolagets förpliktelser enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen (ABL).

A.G. motsatte sig EBN:s yrkande och gjorde som grund för sin ståndpunkt i första hand gällande att ett eventuellt ansvar enligt 25 kap. 18 § aktiebolagslagen hade upphört när ESHO försattes i konkurs.

Tingsrätten beslöt att genom mellandom pröva hur följande fråga skulle bedömas vid avgörande av saken: Omfattar ansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen förpliktelser som uppkommit sedan bolaget försatts i konkurs?

Tingsrätten (rådmännen Emilia Lundberg och Mathias Wastesson samt tingsfiskalen Oscar Lindberg) anförde i mellandom den 28 september 2016 bl.a. följande.

PARTERNAS UTVECKLING AV TALAN I MELLANDOMSFRÅGAN**EBN**

HD har genom rättsfallet NJA 2012 s. 858 öppnat upp för att regleringen i 25 kap. 20 § ABL inte är uttömmande men samtidigt fört en argumentation för att motivera ett tillägg. HD ansåg att fastställandet av en årsredovisning - som visar återställt aktiekapital - på en årsstämma kunde jämföras med en kontrollbalansräkning. Ett argument var att en årsredovisning aldrig kan visa ett högre eget kapital än en kontrollbalansräkning och därför kan fylla samma funktion. Alltså ett dokument som är "minst" likvärdigt med en kontrollbalansräkning. I linje med HD:s argumentation bör vi fråga oss om ett försättande i konkurs "minst" ger samma effekt som ett försättande i likvidation.

En konkurs inleder en organiserad avveckling av ett bolag men konkursförvaltaren ersätter inte styrelsen i bolaget, som vid en likvidation, och en konkurs omfattar inte med automatik all egendom i bolaget. Ett försättande i konkurs är alltså inte "minst" likvärdigt med ett försättande i likvidation.

Det uppstår inte heller några praktiska problem för bolagets styrelse om ansvarsperioden fortsätter under konkursförfarandet. När bolaget väl är försatt i konkurs får inte bolaget ta på sig förbindelser som kan göras gällande i konkursen. Förpliktelser som ändå kan uppstå på grund av att de exempelvis hör samman med en rättegång som förvaltaren inte vill inträda i kan lätt undvikas genom att bolagets styrelse förhåller sig passiv så att inga nya kostnader uppstår efter försättandet i konkurs.

Att ansvaret fortgår efter konkurs, trots att styrelsen inte längre råder över bolaget, kan jämföras med en avgående ledamot eller en VD som inte är styrelseledamot. Båda dessa kan bli ansvariga under en ansvarsperiod trots att de inte kan påverka bolagets status och vidta åtgärder enligt 25 kap. 20 § ABL.

En tillämpning av lagtexten i enlighet med dess ordalydelse löser problemet med rättegångskostnadsrisken för motparter till konkursbolag när förvaltaren väljer att inte inträda i pågående rättegångar. I vart fall när en ansvarsperiod enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 ABL redan löper.

Ansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 ABL omfattar således förpliktelser som uppkommer sedan bolaget försatts i konkurs.

A.G.

Genom NJA 2012 s. 858 har HD klargjort att regleringen i 25 kap. 20 § ABL inte är fullständig. Av rättsfallet kan slutsatsen dras att om ingen i bestämmelsen angiven åtgärd vidtagits men ersatts av en annan som fyller samma funktion kan åtgärden få ansvarsbrytande verkan.

Mot bakgrund av ovanstående måste man överväga om inte ett beslut av domstol att försätta ett bolag i konkurs ska ha samma verkan som om ett beslut om likvidation skulle ha fattats. Liksom HD gjorde i nämnda fall bör man ställa sig frågan vilket syftet är med bestämmelserna om tvångslikvidation. Det hävdas därvid att lagstiftaren avsett att skapa ett handlingsdirigerande preventivt system som ett skydd för borgenärerna, och särskilt tillkommande borgenärer, genom att en ordnad avveckling av bolaget kommer till stånd. Förutom "avvecklingsintresset" talas även om "varningsintresset" varigenom tillträdande borgenär ska ges möjlighet att undvika att inträda i eller fördjupa sitt engagemang (Nerep & Samuelsson, Aktiebolagslagen kap. 23-32, en lagkommentar, 2 uppl., s. 188 ff. och prop. 2000/01:150 s. 35).

Det tillvägagångssätt som lagstiftaren anvisar för avveckling av bolaget är att åtgärder vidtas för att bolaget inom viss tid ska träda i likvidation. Fram till dess bolaget faktiskt träder i likvidation är förfarandet emellertid inte öppet synbart för borgenärerna och de ovan angivna intressena har ett ganska svagt skydd. Annorlunda förhåller det sig om bolaget istället försätts i konkurs. Därigenom avslutas i princip bolagets hela rörelse och den rörelse som kan bedrivas i konkursboets regi sker öppet och på helt andra villkor. I och med konkursbeslutet bör det anses att en definitiv avveckling likvärdig med likvidation har skett med åtföljd att skulder som uppkommer därefter inte anses omfattas av det personliga ansvaret.

Om ABL:s ansvarsregler ska gälla även efter ett beslut om konkurs måste det även tillhandahållas ett tillvägagångssätt för hur ansvarsperioden skulle kunna avslutas under konkurs. Eftersom återställande av kapital knappast är ett alternativ återstår endast att bolaget träder i likvidation och ett sådant beslut ska i så fall fattas under pågående konkurs. Det är oklart om det ens är möjligt men i vilket fall som helst går det inte att förstå hur en sådan åtgärd skulle

tillgodose avvecklingsintresset, varningsintresset eller annars utgöra ett handlingsmönster till skydd för borgenärerna.

Problemet med att vara svarande till ett konkursbolag ligger inte i att ovan angivna intressen inte skulle bli tillgodosedda utan i att svaranden riskerar att bli en "ofrivillig borgenär". Motsvarande förhållande gäller emellertid alltid om man tvingas in i en process med någon med dålig betalningsförmåga, men det har ansetts utgöra en grundläggande rättighet för envar att kunna vända sig till domstol för att hävda sina rättsliga intressen oberoende av om det finns förmåga att reglera de kostnader som kan vållas motparten därigenom. Skulle det finnas skäl att ingripa mot att just ett konkursbolag för talan enligt ovan torde det i så fall motiveras i termer av ansvarsgenombrott och liknande.

Den lösning som käranden föreslår skulle slutligen få negativa konsekvenser i själva konkursförfarandet. Käranden har endast talat om problemet med att "ofrivilliga borgenärer" utsätts för risken för icke ersatta kostnader i ett konkursförfarande. Emellertid måste den av käranden föreslagna ordningen rimligen tillämpas på alla former av talan i en konkurs där gäldenärer agerar genom sin styrelse, själv eller jämte konkursförvaltaren. Ansvar kan ju inte gärna vara beroende av vem av parterna som väcker talan eller vad som är föremål för talan i det enskilda fallet.

DOMSKÄL

Ansvar omfattar inte konkursboets förpliktelser

Inledningsvis bör det för tydlighetens skull konstateras att ansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 ABL inte omfattar förpliktelser som uppkommit för konkursboet. I målet är, trots det mer omfattande mellandomstemat, frågan endast om ansvaret för konkursbolagets förpliktelser.

Relevanta bestämmelser

När det finns skäl att anta att ett aktiebolags eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet ska styrelsen, enligt 25 kap. 13 § 1 ABL, genast upprätta och låta bolagets revisor granska en kontrollbalansräkning. Om styrelsen underlåter det svarar styrelsens ledamöter, med vissa undantag, enligt 25 kap. 18 § ABL solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som underlåtenheten består (ansvarsperioden). Av 25 kap. 20 § ABL följer att ansvaret inte omfattar förpliktelser som uppkommer sedan

1. en ansökan om likvidation har gjorts i enlighet med 17 § andra stycket,
2. en kontrollbalansräkning som utvisar att bolagets eget kapital, beräknat enligt 14 §, uppgår till det registrerade aktiekapitalet har granskats av bolagets revisor och lagts fram på bolagsstämma, eller
3. bolagsstämman, Bolagsverket eller domstol har beslutat om likvidation.

I 20 § upptas alltså inte ett beslut om konkurs som en sådan åtgärd som avslutar ansvarsperioden. Precis som parterna har anfört framgår emellertid av rättsfallet NJA 2012 s. 858 att bestämmelsen inte är uttömmande. Frågan är då om ett beslut om konkurs kan jämföras med ett beslut om likvidation.

Ett beslut om konkurs tillgodoser syftet med regleringen

Reglerna i 25 kap. 13-20 §§ ABL ingår som en del i det regelverk vars övergripande syfte är att balansera aktieägarnas frihet från personligt ansvar genom att garantera att ett aktiebolag alltid har tillgångar som minst motsvarar bolagets förpliktelser. Bestämmelsernas närmare syfte är att se till att

aktieägarna i aktiebolag med alltför låg konsolideringsgrad utan dröjsmål antingen vidtar åtgärder för att stärka bolagets ställning eller inleder en ordnad avveckling av bolaget. Det personliga betalningsansvaret ska utgöra ett påtryckningsmedel för att få styrelsen att följa det handlingsmönster som lagen föreskriver för underkapitaliserade bolag (se prop. 2000/01:150 s. 33 f. och 42 f. samt SOU 1999:36 s. 90 f. och 99).

Liksom en likvidation innebär en konkurs en ordnad avveckling av bolaget. Även ett försättande i konkurs måste därför anses huvudsakligen tillgodose syftet med regleringen (jfr Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, 2 uppl., avsnitt 10.3.3 och Svea hovrätts dom den 8 februari 2005 i mål nr T 5582-04).

Vid en likvidation träder likvidatorn i styrelsens och den verkställande direktörens ställe (25 kap. 30 § ABL). I jämförelse företräds bolaget vid konkurs som konkursgäldenär av den styrelse och verkställande direktör som fanns vid konkursens början (25 kap. 49 § ABL). Trots konkursen kan det finnas egendom som tillhör gäldenären som konkursboet inte råder över, främst utmätningsfri egendom eller egendom som konkursboet har avstått sina anspråk på till gäldenären. Sådan egendom är gäldenären oförhindrad att föra talan om (se t.ex. NJA 1999 s. 777). Därmed kan det uppstå en förpliktelse för gäldenären att betala motpartens rättegångskostnader. En sådan skyldighet kan också uppkomma i de fall som regleras i 3 kap. 9 § konkurslagen. Till den del rättegångskostnadsfordran hänför sig till tiden efter konkursbeslutet kan den inte göras gällande i konkursen (5 kap. 1 § konkurslagen). När så är fallet kan motparten i princip inte få någon ersättning för sina rättegångskostnader från gäldenären. Det kan anses som särskilt problematiskt när det är gäldenären som har väckt talan.

I svensk rätt finns det inte något allmänt krav på att den som är part i en rättegång ska ha förmåga att ersätta motpartens rättegångskostnader (se t.ex. NJA 2000 s. 144). Gäldenärens bristande förmåga i det avseendet väger därför ensamt inte särskilt tungt. Den omständigheten tillsammans med andra skulle i vissa fall kunna utgöra skäl för ett rättegångskostnadsansvar för exempelvis en styrelseledamot. Ett sådant ansvar skulle emellertid inte, i vart fall inte ensamt, motiveras av underlåtenheten att följa bestämmelserna i 25 kap. ABL och det skulle kräva en bedömning av det tillbörliga i styrelseledamotens rättshandlande (jfr Lindskog a.a. avsnitt 14, där han skriver om ett möjligt ansvar jämlikt grunderna för kapitalbristreglerna i 25 kap. ABL, och NJA 2014 s. 877).

Sammanfattningsvis anser tingsrätten att ett försättande i konkurs i allt väsentligt tillgodoser syftet med den aktuella lagstiftningen. Med hänsyn till det utgör konkursgäldenärens bristande möjligheter att betala motpartens rättegångskostnader inte ett tillräckligt skäl för ett fortsatt personligt betalningsansvar med stöd av 25 kap. 18 § första stycket 1 ABL efter ett beslut om konkurs.

Den fråga som har prövats genom denna mellandom ska alltså besvaras på det sätt som framgår av domslutet.

DOMSLUT

Tingsrätten förklarar att ansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen (2005:551) inte omfattar förpliktelser som uppkommit sedan bolaget försatts i konkurs.

Svea hovrätt

EBN i Göteborg Aktiebolag överklagade i Svea hovrätt och yrkade att hovrätten, med ändring av tingsrättens mellandom, skulle förklara att ansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen omfattar förpliktelser som uppkommit sedan bolaget försatts i konkurs.

A.G. motsatte sig att tingsrättens mellandom ändrades.

Hovrätten (hovrättspresidenten Fredrik Wersäll, hovrättslagmannen Christine Lager, hovrättsrådet Eva Edwardsson, referent, och tf. hovrättsassessorn Markus Tengblad) anförde i dom den 29 augusti 2017 följande.

PARTERNAS TALAN I HOVRÄTTEN

Parterna har åberopat samma grunder i hovrätten och utvecklat sin talan på i huvudsak samma sätt som i tingsrätten.

EBN har därutöver lagt till sammanfattningsvis följande. Trots ett antal revisioner av aktiebolagslagens medansvarsregler har lagstiftaren valt att inte ta med försättande i konkurs som en sluttidpunkt för styrelseledamots ansvarsperiod. För att utöka lagstiftningen med ytterligare ett undantag krävs att åtgärden är minst likvärdig med något av alternativen i 25 kap. 20 § aktiebolagslagen. Det räcker inte att, som tingsrätten anför, försättande i konkurs i allt väsentligt tillgodoser syftet med den aktuella lagstiftningen.

HOVRÄTTENS DOMSKÄL

Utgångspunkter för hovrättens prövning

Den fråga som hovrätten ska besvara följer av tingsrättens mellandomstema, dvs. om ansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen omfattar förpliktelser som uppkommit sedan bolaget försatts i konkurs. Som tingsrätten påpekat är det endast fråga om ansvaret för de förpliktelser som uppkommit för konkursbolaget, och inte för konkursboet, efter att bolaget har försatts i konkurs.

Den avgörande frågan i målet är om ett beslut om konkurs ska anses avsluta den ansvarsperiod som objektivt sett följer för en styrelseledamot som inte agerat i enlighet med 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen. Såsom mellandomstemat är utformat omfattar prövningen alltså inte frågan om ansvar ändå inte ska gälla efter en försumlighetsbedömning enligt 25 kap. 18 § tredje stycket aktiebolagslagen. Hovrätten noterar även att frågan om styrelsen varit skyldig att upprätta en kontrollbalansräkning enligt 25 kap. 13 § aktiebolagslagen är tvistig. Inte heller denna fråga omfattas av mellandomstemat.

Rättsliga utgångspunkter

Som tingsrätten redogjort för finns bestämmelserna om styrelsens handlingsplikt och styrelseledamots medansvar vid kapitalbrist i aktiebolag i 25 kap. 13-20 §§ aktiebolagslagen. Det närmare syftet med reglerna är att se till att aktieägarna i bolag med alltför låg konsolideringsgrad utan dröjsmål antingen vidtar åtgärder för att stärka bolagets ställning eller inleder en ordnad avveckling av bolaget. Syftet med det personliga solidariska betalningsansvaret för styrelsen är att vara ett handlingsdirigerande påtryckningsmedel för att få styrelsen att vidta sådana åtgärder. Reglerna är ägnade att skydda bolagets borgenärer. (Se prop. 2000/01:150 särskilt s. 42-43 och s. 46.)

Den ansvarsperiod som följer för en styrelseledamot som underlåtit att upprätta en kontrollbalansräkning trots att det funnits en skyldighet att göra det pågår så länge underlåtenheten består (25 kap. 18 § första stycket aktiebolagslagen). Som tingsrätten också redogjort för anges i lagstiftningen tre situationer som medför ett slut på ansvarsperioden. Ansvarsperioden upphör då en ansökan om likvidation givits in till rätten enligt de närmare förutsättningar som regleras i 17 § samma kapitel, då en kontrollbalansräkning utvisande full kapitaltäckning granskats av bolagets revisor och lagts fram på

en bolagsstämma eller då ett beslut om likvidation har fattats (se 25 kap. 20 § första stycket 1-3 aktiebolagslagen).

Beslut om likvidation som slut på ansvarsperioden infördes i 25 kap. 20 § första stycket aktiebolagslagen i samband med den revision av likvidationsreglerna som ägde rum i början av 2000-talet. Att beslut om likvidation lades till i lagtexten motiverades med att sedan ett bolag trätt i likvidation företräds bolaget inte längre av dess styrelse och styrelseledamöterna bör då inte heller kunna drabbas av betalningsansvar för de förpliktelser som uppkommer för bolaget. (Se prop. 2000/01:150, s. 46.)

Vid en likvidation träder alltså likvidatorn i styrelsens och den verkställande direktörens ställe (25 kap. 30 § aktiebolagslagen). Som tingsrätten också redogjort för skiljer sig förhållandena vid en konkurs från förhållandena vid en likvidation på så sätt att bolaget som konkursgäldenär, dvs. konkursbolaget, fortfarande företräds av den styrelse och verkställande direktör som fanns vid konkursens början (25 kap. 49 § aktiebolagslagen). Trots konkursen kan det, till skillnad från vid en likvidation, finnas egendom som konkursgäldenären råder över. Ett exempel är det i målet aktuella fallet, dvs. att det finns egendom om vilken rättegång pågår där konkursboet valt att inte överta konkursgäldenärens talan (3 kap. 9 § konkurslagen).

I rättsfallet NJA 2012 s. 858 prövade HD om bolagsstämmans fastställande av en reviderad årsredovisning som utvisade full täckning av det registrerade aktiekapitalet kunde likställas med att en andra kontrollbalansräkning lagts fram på en bolagsstämma (dvs. situationen enligt 25 kap. 20 § 2 aktiebolagslagen) och därför avsluta ansvarsperioden. HD konstaterade att en årsredovisning aldrig kan visa ett högre eget kapital än en kontrollbalansräkning. En reviderad årsredovisning som utvisade full täckning av det registrerade aktiekapitalet var därför vid tillämpning av kapitalbristreglerna att likställa med en andra kontrollbalansräkning. Fastställandet av den reviderade årsredovisningen utgjorde därmed slutpunkten för ansvarsperioden förutsatt att årsredovisningen hade en adekvat aktualitet. (Se NJA 2012 s. 858 p. 11-12.)

Hovrättens bedömning

Ett beslut om konkurs återfinns, som framgått, inte i lagtexten som en sådan händelse som avslutar ansvarsperioden enligt kapitalbristreglerna. Visserligen innebär en konkurs i likhet med en likvidation att det inleds en ordnad avveckling av ett aktiebolags tillgångar (jfr Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, 2 uppl., avsnitt 10.3.3. och fotnot 15). Men denna ordnade avveckling avser endast de tillgångar som ingår i konkursboet.

För tillgångar som inte ingår i konkursboet, som den i målet aktuella egendomen vilken var föremål för rättegång och där konkursboet valde att inte inträda i rättegången, företräder styrelsen även fortsättningsvis bolaget som konkursgäldenär, dvs. konkursbolaget. Ett beslut om likvidation som definitiv slutpunkt för ansvarsperioden motiveras av att bolagets styrelse därefter inte kan företräda bolaget. Det handlingsdirigerande syftet att få styrelseledamöterna att se till att det blir en ordnad avveckling av tillgångarna är alltså uppfyllt vid en likvidation, men inte vid en konkurs för egendom som inte tillhör konkursboet. Även om styrelsen inte råder över om konkursförvaltaren väljer att inträda i en rättegång eller inte, är det styrelsen som väljer hur den ska disponera över denna egendom sedan konkursförvaltaren beslutat att inte inträda. Detsamma gäller för eventuell annan egendom som inte tillhör konkursboet. Genom konkursen sker alltså inte någon ordnad avveckling av sådan egendom och det är fortfarande styrelsen som disponerar över den. Konkursbeslutet har följaktligen inte samma resultat som ett likvidationsbeslut för egendom som inte tillhör konkursboet. Det är därför inte fråga om två situationer som kan likställas vid tillämpning av kapitalbristreglerna (jfr det ovan redovisade rättsfallet NJA 2012 s. 858 p. 11).

Enligt hovrättens bedömning är det även väl förenligt med det grundläggande borgenärsskyddet som reglerna syftar till att styrelsen objektivt sett blir medansvarig för konkursbolagets rättegångskostnader när styrelsen väljer att fortsätta en rättegång. Om styrelsen invänder att den inte varit försumlig ska dessutom, enligt 25 kap. 18 § tredje stycket aktiebolagslagen, även en subjektiv prövning göras av om styrelsen är slutligt medansvarig. Men denna subjektiva prövning omfattas inte av talan i mellandomen. (Angående prövningen i ett objektiva och ett subjektivt led se NJA 2012 s. 858 p. 7.)

Till detta kommer att ett beslut om konkurs är en förhållandevis vanlig följd av ett aktiebolags kapitalbrist och att det inte heller är ovanligt att det förekommer tillgångar som inte ingår i konkursboet. Trots det har beslut om konkurs inte tagits in i lagstiftningen som ett skäl för ansvarsperiodens upphörande.

Av dessa skäl är det hovrättens slutsats att ett konkursbeslut vid tillämpning av kapitalbristreglerna på förpliktelser som uppkommer för konkursbolaget, inte är att likställa med ett beslut om likvidation enligt 25 kap. 20 § 3 aktiebolagslagen. Och det finns enligt hovrätten inte stöd för att utvidga regelsystemet till att omfatta också konkursbeslut när ett sådant inte är att likställa med en situation som anges i lagstiftningen. Istället talar HD:s resonemang i NJA 2012 s. 858 och vad som anförts ovan om det grundläggande borgenärsskydd som regelsystemet syftar till, för en restriktiv tillämpning av regelsystemet om ansvarsperiodens avslut vid kapitalbrist. Även det förhållandet att lagstiftningen - som ett andra led efter den objektiva prövningen - innehåller en möjlighet för en styrelseledamot att undvika slutligt medansvar efter en subjektiv prövning, talar enligt hovrätten för en sådan restriktiv tillämpning.

Tingsrättens mellandom ska därför ändras och mellandomstemat besvaras på så sätt att ansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen omfattar förpliktelser som uppkommit sedan bolaget försatts i konkurs. Som anmärkts inledningsvis är det endast fråga om ansvaret för konkursbolagets, och alltså inte för konkursboets, förpliktelser.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Med ändring av tingsrättens mellandom förklarar hovrätten att ansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen (2005:551) omfattar förpliktelser som uppkommit sedan bolaget försatts i konkurs.

Högsta domstolen

A.G. överklagade hovrättens dom och yrkade att HD skulle fastställa tingsrättens mellandom.

EBN i Göteborg Aktiebolag motsatte sig att hovrättens dom ändrades.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Glenn Karlsson, föreslog i betänkande följande dom.

DOMSKÄL

Bakgrund

1-5. Motsvarar i huvudsak punkterna 2-6 i HD:s dom.

Mellandomstemat och frågan i HD

6 och 7. Motsvarar i huvudsak punkterna 7 och 8 i HD:s dom.

Aktiebolagslagens bestämmelser

8. Enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen svarar styrelsens ledamöter solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som styrelsen underlåter att i enlighet med 13 § (dvs. när det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet) upprätta och låta bolagets revisor granska en kontrollbalansräkning enligt 14 §. I bestämmelsens tredje stycke framgår att ansvaret inte gäller för den som visar att han eller hon inte har varit försumlig.

9. Ansvaret enligt nämnda lagrum omfattar enligt 25 kap. 20 § samma lag inte förpliktelser som uppkommer sedan (1) en ansökan enligt 17 § andra stycket har gjorts, dvs. en ansökan om frivillig likvidation, (2) en kontrollbalansräkning som utvisar att bolagets eget kapital, beräknat enligt 14 §, uppgår till det registrerade aktiekapitalet har granskats av bolagets revisor och lagts fram på bolagsstämma, eller (3) bolagsstämman, Bolagsverket eller domstol har beslutat om likvidation.

10. HD har i rättsfallet NJA 2012 s. 858 även konstaterat att en årsredovisning är att likställa med en kontrollbalansräkning vid tillämpning av reglerna om ansvarsperiodens slut.

11. Syftet med bestämmelserna i 25 kap. 13-20 §§ aktiebolagslagen är att vara handlingsdirigerande och motverka att bolag drivs vidare trots att det saknar tillräckligt eget kapital. Tanken är att bolag med alltför låg konsolideringsgrad utan dröjsmål antingen vidtar åtgärder för att stärka bolagets ställning eller inleder en ordnad avveckling av bolaget. Det personliga ansvaret utgör ett påtryckningsmedel för att styrelsen ska agera enligt reglerna. Regelverkets övergripande syfte är även i förlängningen att verka borgenärsskyddande (se prop. 2000/01:150 s. 34 ff.).

12. Den ansvarsbrytande bestämmelsen i 25 kap. 20 § aktiebolagslagen kompletterades senast med innebörden att ett beslut om likvidation innebär ett avslut för ansvarsperioden. Kompletteringen motiverades med att det efter ett sådant beslut inte längre är styrelsen som företräder bolaget och styrelseledamöterna bör då heller inte kunna drabbas av betalningsansvar för de förpliktelser som uppkommer för bolaget (a. prop. s. 47).

Särskilt om konkurs som avslut på det personliga ansvaret

13. Enligt ordalydelsen av 25 kap. 20 § aktiebolagslagen har ett beslut om konkurs inte sådan avbrytande verkan. Inte heller i förarbetena till bestämmelsen omnämns konkursbeslut som en slutpunkt för medansvaret (se t.ex. a. prop. s. 46 f.). Detta utesluter dock inte att andra händelser än de som finns angivna i bestämmelsen skulle kunna utgöra slutpunkt för ansvarsperioden (se a. prop. s. 130). I rättsfallet NJA 2012 s. 858 konstaterade HD dessutom att åtgärder som är att likställa med de som finns upptagna i lagrummet också kan omfattas av detsamma. Bestämmelsen kan således inte anses vara uttömmande.

14. I det aktuella målet har det bl.a. gjorts gällande att ett konkursbeslut på samma sätt som i rättsfallet NJA 2012 s. 858 är att likställa med ett beslut om likvidation. Vid en likvidation inträder dock likvidatorn i styrelsens och den verkställande direktörens ställe och dessa har därefter inte möjlighet att råda över bolaget. Efter ett konkursbeslut behåller styrelsen däremot rådighet över konkursbolaget och de tillgångar som inte ingår i konkursboet. Styrelsen har därför efter en konkurs fortfarande möjlighet att vidta vissa begränsade åtgärder och därigenom ådra konkursbolaget förpliktelser, vilka sedan inte kan göras gällande i konkursen (se t.ex. Andersson m.fl., Aktiebolagslagen - En kommentar, 1 mars 2017, t.o.m. supplement 12, 25 kap. 30 och 49 §§, Zeteo).

15. Till skillnad från en likvidation skapas således två rättssubjekt vid en konkurs och medansvarsbestämmelsens avvecklande och borgenärsskyddande syfte kan därför inte sägas vara tillgodosett i samma utsträckning som vid en likvidation, i vart fall inte för konkursgäldenären. I detta avseende kan ett konkursbeslut därför inte likställas med en likvidation vid tillämpning av bestämmelsen i 25 kap. 20 § 3 aktiebolagslagen.

16. Det kan emellertid ifrågasättas om borgenärsskyddet är utformat med det primära syftet att säkerställa borgenärernas möjlighet till betalning. Syftet med regelverket, i förhållande till borgenärerna, är snarare att främst tjäna som en varning om bolagets solvens (Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, 2008, s. 20 f., jfr dock Nerep m.fl., Aktiebolagslag, 25 kap. 13 och 18 §§, Lexino). I detta avseende varnar även ett konkursbeslut tillkommande borgenärer för att kapitalbrist uppstått i bolaget och redan befintliga borgenärer är hänvisade till eventuell utdelning i konkursboet.

17. Intentionen med den aktuella lagstiftningen är dessutom i första hand att framkalla ett handlingsmönster som antingen leder till att kapitalbristen i bolaget hävs eller att en ordnad avveckling av bolaget inleds. Bestämmelsen om medansvar utgör alltså ett påtryckningsmedel för styrelsen att följa aktiebolagslagens handlingsmönster och hindra den fortsatta driften av ett underkapitaliserat bolag. En konkurs innebär i det avseendet också en ordnad avveckling som sker under regelstyrda former och även om styrelsen i egentlig mening inte följt de påbjudna reglerna uppfyller en konkurs i allt väsentligt samma syfte som en likvidation (se Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, 2008, s. 152 f. och särskilt fotnot 22). Detta synsätt måste också anses gälla för konkursbolaget eftersom dess bestånd hänger nära samman med själva konkursens fortgång och styrelsens handlingsutrymme efter beslutet begränsas av konkursens verksamhetsändamål (jfr NJA 1999 s. 237 och Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, 2008, s. 201 ff.).

18. Det kan vidare ifrågasättas om det är önskvärt eller ens möjligt att laborera med en likvidationsplikt för ett konkursbolag. En konsekvens av synsättet att ett konkursbeslut inte innebär ett avslut för medansvarsperioden skulle vara att styrelsen, för att undgå personligt ansvar, måste försätta konkursbolaget i likvidation. Även om något hinder mot detta möjligen inte föreligger framstår det som svårt att se hur konkursbolaget skulle besitta de handlingsmöjligheter som 25 kap. aktiebolagslagen påbjuder. Vidare står ett sådant synsätt i strid med att lagstiftningen tillerkänt konkursbolaget ett fortsatt liv fram till konkursens avslutande trots dess absoluta insolvens (Söderlund, JT 1996/97 nr 1 s. 242, jfr även Oppenheimer m.fl., Företag i kris, 2013, HovR 64).

19. Det borde inte heller vara ovanligt att det en tid innan ett konkursutbrott förelegat en misstanke om en kritisk kapitalbrist. Pågår då en process som förvaltaren väljer att abandonnera har styrelsen att beakta konsekvenserna av det personliga ansvaret när de överväger huruvida processen ska fullföljas, vilket kan påverka aktieägarna menligt.

20. Konkursbolagets möjlighet att fortsätta en pågående process måste dock vägas mot motpartens rätt att få täckning för sina rättegångskostnader vid framgång i målet. I sammanhanget kan det även konstateras att det i svensk rätt inte finns något krav på att en processande part ska besitta de ekonomiska möjligheterna att ersätta motparten dess rättegångskostnader vid en eventuell förlust (se NJA 2000 s. 144). Obestånd utgör alltså i sig inget hinder att driva en process vidare och kan inte ensamt utgöra skäl för att låta ansvarsperioden fortsätta.

21. Vad som karaktäriserar en konkurs överensstämmer således i huvudsak med vad lagstiftaren avsett uppnå med den aktuella regleringen om personligt ansvar, även för konkursgäldenären. Det borde gälla i synnerhet när konkursen föranletts av en egen ansökan. Regelsystemet kan inte heller sägas kräva att ett konkursbolag överväger och vidtar de handlingsmönster som gäller för

bolag med kapitalbrist där någon avveckling ännu inte inletts. Detta talar starkt för att en konkurs innebär ett avbrott för det personliga ansvaret. En motparts rätt till ersättning för rättegångskostnader kan inte heller anses utgöra ett tillräckligt tungt vägande skäl mot ett sådant synsätt, oavsett när tvisten inletts. Mot bakgrund av detta ska ett beslut om konkurs anses avsluta den ansvarsperiod som utlöses av 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen.

Bedömningen i detta fall

22. Inledningsvis kan det konstateras att HD, såsom mellandomstemat är utformat, inte har att pröva huruvida det förelegat en skyldighet att upprätta en kontrollbalansräkning på ett sådant sätt som utlöst det personliga ansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen. Inte heller omfattar prövningen den subjektiva bedömningen enligt bestämmelsens tredje stycke. HD har endast att ta ställning till om ett beslut om konkurs innebär att perioden för ett sådant medansvar som anges i bestämmelsen ska anses avslutad och således hindrar att det personliga ansvaret görs gällande för förpliktelser som uppkommit för konkursbolaget.

23. Ett beslut om konkurs kan inte likställas med ett beslut om likvidation på det sätt som anges i 25 kap. 20 § 3 aktiebolagslagen. Mot bakgrund av lagstiftarens syfte med regelverket och konkursinstitutets utformning ska dock grunderna för bestämmelsen utsträckas till att också omfatta konkursbeslut (se p. 15 och 21). Detta innebär att mellandomstemat ska besvaras på så sätt att ansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen inte omfattar förpliktelser som uppkommit sedan bolaget försatts i konkurs. Hovrättens dom ska alltså ändras i enlighet med detta.

DOMSLUT

HD ändrar hovrättens dom och fastställer tingsrättens domslut på det sättet att HD förklarar att ansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen (2005:551) inte omfattar förpliktelser som uppkommit sedan bolaget försatts i konkurs.

HD (justitieråden Stefan Lindskog, Johnny Herre, Sten Andersson, referent, Mari Heidenborg och Petter Asp) meddelade den 12 juli 2018 följande dom.

DOMSKÄL

Prejudikatfrågan

1. Frågan i HD är om den s.k. medansvarsperiod som inträder när ett aktiebolags styrelse inte vidtar de åtgärder som sägs i 25 kap. 13-17 §§ aktiebolagslagen (2005:551) fortlöper även sedan bolaget har försatts i konkurs och om styrelseledamöternas medansvar därmed omfattar även de förpliktelser som bolaget i konkurs ådrar sig.

Bakgrund

2. ESHO Sales AB (gäldenärsbolaget) försattes den 29 oktober 2014, efter egen ansökan, i konkurs. Bolaget hade dessförinnan, i juni 2014, väckt talan vid Göteborgs tingsrätt mot EBN i Göteborg Aktiebolag (borgenärsbolaget). Konkursförvaltaren meddelade att han inte avsåg att träda in i tvisten. Denna drevs i stället vidare av gäldenärsbolaget (då alltså i konkurs), företrätt av dess enda styrelseledamot, A.G.

3. I dom den 6 juli 2015 ogillade tingsrätten den talan som gäldenärsbolaget förde och förpliktade bolaget att ersätta borgenärsbolaget för rättegångskostnader. Domen fick laga kraft.

4. Borgenärsbolaget väckte därefter talan vid Attunda tingsrätt mot A.G. och yrkade - som yrkandet slutligen framställdes - att denne skulle betala

borgenärsbolaget 134 800 kr jämte ränta. Det yrkade beloppet motsvarade de rättegångskostnader som gäldenärsbolaget skulle erlägga till borgenärsbolaget, med avräkning för visst mindre belopp som hänförde sig till tiden före konkursbeslutet.

5. Grunden för borgenärsbolagets talan var följande. Styrelsen i gäldenärsbolaget skulle senast vid årsskiftet 2012/2013 ha upprättat en kontrollbalansräkning, eftersom det vid den tidpunkten fanns skäl att anta att bolagets eget kapital understeg hälften av det registrerade aktiekapitalet (jfr 25 kap. 13 § aktiebolagslagen). Någon kontrollbalansräkning upprättades emellertid inte. Det inleddes därför, enligt 25 kap. 18 §, en s.k. medansvarsperiod, under vilken A.G., såsom styrelseledamot i gäldenärsbolaget, blev personligen betalningsskyldig för bolagets uppkommande förpliktelser. Medansvarsperioden löpte fortfarande när gäldenärsbolagets förpliktelse att betala rättegångskostnader uppkom. A.G. svarar därför personligen för dessa rättegångskostnader.

6. A.G. bestred käromålet och gjorde, såvitt nu är av intresse, gällande att en eventuell medansvarsperiod under alla förhållanden avslutades när gäldenärsbolaget försattes i konkurs.

7. Tingsrätten beslöt att pröva följande fråga genom mellandom:

Omfattar ansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen förpliktelser som uppkommit sedan ESHO Sales AB försatts i konkurs? Den ställda frågan avsåg endast konkursbolagets förpliktelser.

8. Tingsrätten besvarade frågan med nej, medan hovrätten har besvarat den jakande.

Den rättsliga regleringen

En bolagsstyrelses skyldigheter vid misstanke om kapitalbrist i bolaget

9. Bestämmelser om de skyldigheter som styrelsen i ett aktiebolag har vid misstanke om kapitalbrist i bolaget finns i 25 kap. aktiebolagslagen.

10. När det finns skäl att anta att ett aktiebolags eget kapital, beräknat enligt 14 §, understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet, ska bolagets styrelse upprätta och låta bolagets revisor granska en s.k. kontrollbalansräkning (se 13 §).

11. Om kontrollbalansräkningen utvisar att det egna kapitalet understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet, ska den läggas fram på bolagsstämma för prövning av om bolaget ska gå i likvidation (en s.k. första kontrollstämma, se 15 §).

12. Om stämman beslutar att bolaget inte ska gå i likvidation, utlöses en s.k. rådrumsfrist om åtta månader. Inom denna rådrumsfrist ska hållas en ytterligare stämma på vilken en andra kontrollbalansräkning, granskad av bolagets revisor, ska läggas fram (en s.k. andra kontrollstämma, se 16 §).

13. Om den nya kontrollbalansräkningen inte utvisar att det finns full täckning för det registrerade aktiekapitalet, är bolaget skyldigt att gå i likvidation; styrelsen måste i så fall senast två veckor från den andra kontrollstämman ansöka hos tingsrätten om beslut om likvidation (se 17 §).

Styrelseledamöternas medansvar

14. Om det handlingsmönster som föreskrivs i 25 kap. 13-17 §§ aktiebolagslagen inte följs kan det leda till personligt betalningsansvar enligt

bestämmelserna i 18 och 19 §§. Bestämmelserna aktualiseras bl.a. om styrelsen underlåter att enligt 13 § upprätta och låta revisor granska en kontrollbalansräkning eller underlåter att enligt 15 § kalla till en första kontrollstämma. Styrelsens ledamöter svarar då solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som underlåtenheten består. Underlåtenheten att vidta de aktuella åtgärderna ger alltså upphov till en s.k. medansvarsperiod. Medansvaret gäller dock inte den som visar att han eller hon inte har varit försumlig. (Se 18 § första stycket 1 och 2 samt tredje stycket.)

Bestämmelsernas syfte

15. Bestämmelserna i 25 kap. 13-19 §§ aktiebolagslagen har ett tydligt handlingsdirigerande syfte. De är avsedda att ge styrelsen incitament att vid misstanke om kapitalbrist i bolaget genomlysas bolagets ställning och, om kapitalbrist visar sig föreligga, se till att bolaget antingen avvecklas eller konsolideras.

16. Det i lagen föreskrivna handlingsmönstret anses tillgodose såväl ett avvecklingsintresse som ett varningsintresse. I avvecklingsintresset ligger att underkapitaliserade bolag som inte kan konsolideras ska avvecklas innan bolagets hela kapital har förbrukats och i varningsintresset att borgenärer och aktieägare ska bli varskodda om bolagets prekära situation.

Medansvarsperiodens slut

17. Den medansvarsperiod som utlöses enligt 25 kap. 18 § aktiebolagslagen avslutas genom att styrelsen vidtar den åtgärd som den är i dröjsmål med. Om styrelsen har underlåtit att upprätta och låta en revisor granska en första kontrollbalansräkning samt kalla till en första kontrollstämma, upphör alltså medansvarsperioden när den vidtar de dittills försummade åtgärderna (dock kan upprättandet av en första kontrollbalansräkning inte bryta det medansvar som kan ha uppkommit genom försummelser efter rådrumsfristens inträde, jfr "Trollhotellen" NJA 2012 s. 858).

18. Medansvarsperioden avslutas dessutom - såsom uttryckligen anges i 20 § - om ansökan om likvidation görs, om en revisorsgranskad kontrollbalansräkning som visar att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet läggs fram på stämma respektive om bolagsstämman, Bolagsverket eller domstol beslutar om likvidation.

19. Vad som sägs i 20 § bör dock inte förstås så att det enbart är de omständigheter som nyss har angetts som kan medföra att en medansvarsperiod avslutas. I rättsfallet "Trollhotellen" lades en vanlig årsredovisning, som utvisade att det fanns full täckning för det registrerade aktiekapitalet, fram på bolagets årsstämma; detta ansågs avsluta medansvarsperioden. Även andra situationer är tänkbara då det, mot bakgrund av bestämmelsernas syften och funktion samt annan lagstiftning, inte är rimligt att medansvarsperioden löper vidare.

Särskilt om medansvarsperiodens brytande genom likvidation

20. När ett bolag har gått i likvidation, träder likvidatorn i styrelsens ställe och styrelsen förlorar all behörighet att agera på bolagets vägnar (se 25 kap. 30 § aktiebolagslagen). Detta får betydelse på två sätt. För det första har styrelseledamöterna inte längre behörighet att ådra bolaget ytterligare förpliktelser. För det andra saknar de fortsättningsvis möjlighet att vidta de i 25 kap. 13-17 §§ angivna åtgärder som de dittills har varit i dröjsmål med. Det är mot den bakgrunden man ska se bestämmelsen i 20 § att medansvarsperioden upphör i och med ett beslut om likvidation (jfr prop. 2000/01:150 s. 47).

21. Att ett beslut om likvidation avslutar en medansvarsperiod framstår därtill som naturligt mot bakgrund av att de avvecklings- och varningsintressen som

anses motivera bestämmelserna i 25 kap. 13-20 §§ aktiebolagslagen tillgodoses genom det åtföljande likvidationsförfarandet.

Förhållandena vid ett aktiebolags konkurs

22. Till skillnad från vad som gäller vid likvidation företräds ett bolag under konkurs fortsatt av den styrelse som bolaget hade vid konkursutbrottet (se 25 kap. 49 § aktiebolagslagen). Som en följd av detta har styrelsen vissa möjligheter att ådra konkursbolaget förpliktelser. Effekterna av en konkurs är alltså i detta hänseende inte helt och hållet desamma som effekterna av en likvidation.

23. De faktiska möjligheterna för styrelsen att ådra konkursbolaget nya förpliktelser är dock begränsade. Rådigheten över den egendom som ingår i konkursboet övergår till konkursförvaltaren, och konkurstillståndet måste antas verka avhållande på tredje mans intresse av att rättshandla med bolaget. Den praktiska situationen synes - utöver vissa missbruksfall, som dock bör hanteras i annan ordning (jfr p. 28) - främst vara att, som i detta mål, styrelsen driver vidare en vid konkursutbrottet pågående rättegång som konkursförvaltaren avstår från att gå in i (se 3 kap. 9 § konkurslagen). Det kan då leda till ett rättegångskostnadsansvar för konkursbolaget. Men om processförutsättningarna motiverar att processen drivs vidare har styrelsen i princip en plikt mot aktieägarna att se till att det sker. Det gäller för övrigt också för en likvidator.

24. Ett konkursbeslut medför vidare - i lika hög grad som ett beslut om likvidation - att det handlingsmönster som föreskrivs i 25 kap. 13-17 §§ aktiebolagslagen förlorar sin praktiska betydelse. De åtgärder som enligt 18 eller 20 § skulle kunna bryta ansvarsperioden - upprättandet av en kontrollbalansräkning, stämmobehandling för utlösande av rådrumsfristen samt ansökan eller beslut om likvidation - framstår efter konkursutbrottet som både opraktiska och meningslösa. De intressen som har motiverat regleringen i 13-17 §§ tillgodoses genom konkursförfarandet.

25. I ett aktiebolagsrättsligt perspektiv är det därför naturligt att en medansvarsperiod enligt 25 kap. 18 § avslutas i och med konkursbeslutet.

Särskilt om konkursbolags rättegångskostnadsansvar

26. Att ett konkursbolag ådrar sig nya förpliktelser innebär i och för sig stora risker för borgenären, eftersom ett sådant bolag i de flesta fall saknar tillgångar som kan tas i anspråk för förpliktelserna. Detta framstår som särskilt problematiskt i förhållande till "ofrivilliga borgenärer", såsom en motpart i en tvist som konkursbolaget driver. Det kan synas tala för att en före konkursutbrottet inledd medansvarsperiod bör fortsätta även efter konkursen, åtminstone i fråga om sådant rättegångskostnadsansvar som styrelsen ådrar konkursbolaget.

27. I svensk rätt finns det emellertid inga särskilda begränsningar i rätten för en medellös eller ekonomiskt svag part att föra talan vid domstol. När lagstiftaren har valt att ge konkursbolag och andra konkursgäldenärer möjligheter att ta över domstolsprocesser som konkursförvaltaren inte vill driva, har detta inte förenats med några bestämmelser som ålägger konkursgäldenärens ställföreträdare ett särskilt ansvar för uppkommande rättegångskostnader. Till bilden hör att en konkursgäldenärs talan kan ha ett fullt legitimt syfte, oavsett om den får framgång eller ej (jfr p. 23 in fine).

28. Problem av det slag som konkursgäldenärers processande någon gång kan medföra bör därför inte lösas genom att medansvaret enligt 25 kap. 18 § aktiebolagslagen utsträcks till att gälla även förpliktelser

som uppkommer efter konkurs. Det kan tilläggas att ett sådant utsträckt medansvar skulle få effekt enbart i fall där det har förekommit en

medansvarsperiod före konkursen. Det skulle alltså sakna betydelse i andra situationer där konkursgäldenärens processande har lett till väl så påtaglig skada för motparten. Det sagda illustrerar att problem som i grunden är av processrättsligt slag normalt bör lösas på annat sätt än med tillämpning av aktiebolagsrättsligt betingade bestämmelser.

Bedömningen i detta fall

29. I enlighet med vad som nu har sagts ska den i mellandomstemat ställda frågan besvaras så att medansvaret enligt 25 kap. 18 § första stycket 1 aktiebolagslagen inte omfattar förpliktelser som har uppkommit sedan ESHO Sales AB försattes i konkurs.

30. Följaktligen ska hovrättens dom ändras och tingsrättens domslut fastställas.

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom fastställer HD tingsrättens domslut.

Sökord: Personligt betalningsansvar; Medansvarsperiod; Kontrollbalansräkning; Rättegångskostnadsansvar; Aktiebolag i konkurs; Styrelseledamots medansvar
